

KONFERENCJA MIĘDZYNARODOWEJ KOMISJI
DO BADANIA KULTURY LUDOWEJ W KARPATACH I NA BAŁKANACH.
LWÓW, 29 XI – 1 XII 1993 R.

W dniach 29 XI – 1 XII 1993 r. odbyło się we Lwowie spotkanie przedstawicieli Krajowych Sekcji Międzynarodowej Komisji do Badania Kultury Ludowej w Karpatach i na Bałkanach (MKKKB) mające na celu odnowienie jej działalności po 3-letniej przerwie, spowodowanej zmianami społeczno-ekonomicznymi i politycznymi zachodzącymi we wszystkich krajach członkowskich. Biorąc pod uwagę wspomniany zastój w pracach naukowo-badawczych Komisji wypada na wstępie przypomnieć dotychczasową jej działalność¹.

Specyfika środowiska rejonu karpacko-bałkańskiego stwarzała wyjątkowe możliwości badania procesów historycznych, etnicznych, społecznych i kulturowych. Koordynacja badań naukowych w Karpatach i na przyległych terenach okazała się więc konieczna przy studiach nad kulturą ludową tego obszaru, wykazującą zarówno szereg cech wspólnych, jak też i wiele różnic.

Starania w tej kwestii podjęli już w 1958 r. przedstawiciele ówczesnego Instytutu Historii Kultury Materialnej PAN² i Instytutu Etnografii SAV (Národopisný Ústav SAV – Czechosłowacja). Dzięki inicjatywie prof. dr. Mieczysława Gładysza, prof. dr. Anny Kutrzeba-Pojnarowej oraz dr. Jana Mjartana i doc. dr. Jana Podoláká w 1959 r. zostaje powołana do życia instytucja mająca na celu koordynację prac naukowo-badawczych na terenie Karpat – Międzynarodowa Komisja do Badania Kultury Ludowej w Karpatach (MKKK).

¹ Informacje o powstaniu i działalności Międzynarodowej Komisji do Badania Kultury Ludowej Karpat oraz Karpat i Bałkanów zaczerpnięto z opracowań: M. Gładysz, *Zarys planu działalności i organizacji Międzynarodowej Komisji do Badania Kultury Ludowej w Karpatach*, „Etnografia Polska”, t. 6: 1962, s. 15–40; tenże, *Międzynarodowa Konferencja poświęcona badaniom kultury ludowej w Karpatach*, „Etnografia Polska”, t. 9: 1965, s. 440–447; V. Frolec, *Dwadzieścia lat działalności Międzynarodowej Komisji do Badania Kultury Ludowej w Karpatach i na Bałkanach (MKKKB)*, „Etnografia Polska”, t. 25: 1981, z. 2, s. 35–45.

² Obecnie Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk.

W roku 1960 przystąpiono do systematycznych badań terenowych, a dotychczasowe porozumienie o współpracy ujęto w ramy statutu, przyjętego po dyskusji na konferencji w Smokowcu (Słowacja) jako podstawę dalszej działalności Komisji. Członkami jej zostali przedstawiciele krajów zamieszkujących łuk Karpat – Czechosłowacja, Polska, Rumunia i obecna Ukraina. Współpraca naukowa organizowana była w ramach umowy międzynarodowej pomiędzy Akademiami Nauk poszczególnych krajów.

Na czele Komisji stał Sekretarz Generalny obierany co 5 lat, a ważniejsze decyzje podejmowane były wspólnie z Prezydium Komisji, w skład którego wchodził przewodniczący poszczególnych Sekcji Krajowych. Organem Sekretariatu Generalnego był periodyk *Carpatica*. Funkcję Generalnego Sekretarza powierzono w 1959 r. J. Podolákowi (Bratysława), który pełnił ją do 1971 r., zaś od 1971 r. do 1992 – do chwili śmierci – piastował ją V. Frolec (Brno). Okres jego kadencji był szczególnie owocny w działalności Komisji. Intensywnie pracowały poszczególne międzynarodowe zespoły redakcyjne, przygotowujące syntezy karpacko-bałkańskie. Regularnie ukazywał się organ Sekretariatu. Odejście V. Frolca – poza innymi czynnikami natury obiektywnej – w znacznym stopniu wpłynęło na zahamowanie wszelkich działań w tej dziedzinie.

W 1964 r. na międzynarodowej konferencji poświęconej badaniom kultury ludowej Karpat (a w szczególności pasterstwa wysokogórskiego) zorganizowanej w Krakowie postanowiono, że dalsze systematyczne i planowe poszukiwania powinny objąć nie tylko regiony Karpat, ale także tereny górskie Bułgarii i Jugosławii. Sfinalizowane to zostało w 1976 r. na posiedzeniu w Smolenicach (Słowacja). Od roku 1976 ulega zmianie nazwa Komisji na: Międzynarodowa Komisja do Badania Kultury Ludowej w Karpatach i na Bałkanach – MKKKB. Od roku 1977 organ Sekretariatu Generalnego przyjmuje nazwę *Carpatobalcanica*.

W związku z poważnym zaawansowaniem stanu badań kultury ludowej w rejonie karpacko-bałkańskim we wszystkich krajach członkowskich MKKKB postanowiono przystąpić do opracowania syntezy wybranych zjawisk kultury ludowej, tj. architektury ludowej, pasterstwa wysokogórskiego i folkloru zbójnickiego. Koncepcje poszczególnych syntez zostały opracowane przez Sekcje Krajowe: architektura – Czechosłowacja, pasterstwo – Polska, folklor zbójnicki – Słowacja i b. ZSRR. Prace nad systemami realizowano w ramach międzynarodowych zespołów autorskich. Referowano je na dorocznych spotkaniach. Drukiem ukazały się zestawy bibliograficzne tych tematów. „Architektura ludowa”, t. 1 – „Budownictwo mieszkalne”, pod redakcją V. Frolca oraz „Folklor zbójnicki” pod redakcją V. Gašparíkovej i B.N. Putiłowa zostały przygotowane do druku, w opracowaniu znajduje się natomiast „Pasterstwo wysokogórskie” pod redakcją B. Kopczyńskiej-Jaworskiej. Podjęto również prace nad nowymi tematami, tj. architekturą ludową t. 2 – budownictwo gospodarcze, gospodarką chłopską (rolnictwo i hodowla) oraz transportem i komunikacją.

Tak w bardzo krótkim zarysie przedstawia się działalność Komisji do 1990 r.

Reaktywizację działalności MKKKB podjął Instytut Etnografii Akademii Nauk Ukrainy, zwołując z końcem 1993 r. we Lwowie posiedzenie przedstawicieli Sekcji Krajowych Komisji.

Organizatorów reprezentowali: dr S. Pawluk – dyrektor Instytutu, kandydat nauk M. Hłuszko oraz K. Kutelmach – pracownicy Instytutu Etnografii. Jako przedstawiciele poszczególnych Sekcji Krajowych przybyli: z Czech dr L. Petránová – Instytut Etnografii i Folkloru AN Praga, dr J. Štika z Muzeum skansenowskiego w Rożnowie pod Radgosztem, z Mołdowy – prof. W. Zelenczuk – Instytut Etnografii i Folkloru AN Mołdowy, z Polski – doc. dr hab. D. Tylkowa i dr K. Hermanowicz-Nowak – Instytut Archeologii i Etnologii PAN Oddział w Krakowie, z Rumunii – R.O. Majer – Instytut Etnografii i Folkloru AN Rumunii, ze Słowacji – prof. M. Paríková – Katedra Etnologii Uniwersytetu im. J. Komenskiego, Bratysława oraz z Węgier – dr P. Szabó i dr P. Weresz – Instytut Etnografii AN, Budapeszt. Pomimo zaproszenia w obradach nie wzięli udziału przedstawiciele krajów bałkańskich – Bułgarii i Jugosławii.

Po uroczystym otwarciu konferencji i powitaniu przybyłych przedstawicieli Sekcji Krajowych MKKKB, S. Pawluk podkreślił, iż pomimo występujących trudności natury ekonomicznej, konieczne wydaje się odnowienie naukowo-badawczej działalności Komisji, tak aktywnej do 1990 r. Ze słowami podziękowania za zaproszenie i podjęcie trudu organizacyjnego po długotrwałej przerwie wystąpili przedstawiciele poszczególnych Sekcji, podkreślając wagę kontynuacji prac realizowanych uprzednio. Jednocześnie wyrazili żal z powodu nieobecności reprezentantów krajów bałkańskich, co spowoduje pewne niedogodności w działalności Komisji w dotychczasowych ramach Karpat i Bałkanów.

Zgodnie z programem roboczej narady dyrektor Instytutu Etnografii AN Ukrainy dr S. Pawluk podkreślił celowość odnowienia prac MKKKB jako międzynarodowej instytucji, dzięki której naukowcy zainteresowanych krajów mogliby prowadzić wspólne prace badawcze dotyczące kultury ludowej mieszkańców regionów górskich. Zapoznał również uczestników z podstawowymi założeniami działalności Komisji, które zostały sformułowane w przygotowanym do dyskusji projekcie statutu, opracowanego przez zespół Instytutu Etnografii AN Ukrainy. Omówienie propozycji S. Pawluka zajęło cały pierwszy dzień roboczej narady, która toczyła się w formie interesującej i konstruktywnej dyskusji. W trakcie prowadzonych rozmów wysunięto szereg propozycji i krytycznych uwag dotyczących projektu przygotowanego statutu.

Z powodu nieobecności w naradzie przedstawicieli krajów bałkańskich odnowienie działalności Komisji w poprzednich ramach uznano czasowo za niemożliwe. Na propozycję D. Tylkowej i J. Štiki uczestnicy narady postanowili: 1) tymczasowo odnowić działalność Komisji w granicach Karpat, 2) upoważnić Kierownictwo Tymczasowego Sekretariatu Generalnego do wyjaśnienia uczestnictwa Sekcji Narodowych krajów bałkańskich w dalszych pracach

MKKKB, 3) poinformowanie tych Sekcji o możliwości tymczasowego zawieszenia ich działalności, do momentu zaistnienia odpowiednich warunków, 4) w razie uzyskania negatywnej odpowiedzi Sekcji bałkańskich – zmienić tymczasowo nazwę na MKKKB, co znalazło wyraz w projekcie statutu.

Uważając Komisję Karpacką za spadkobiercę MKKKB należy zarówno zakończyć zrealizowane prace jak też kontynuować podjęte zadania naukowo-badawcze. Tak więc należy doprowadzić do wydania przygotowanych już do druku syntez architektury ludowej, t. 1 – budownictwo mieszkalne oraz folkloru zbójnickiego. Zakończyć prace redakcyjne z zakresu pasterstwa wysokogórskiego.

Przystąpić do kontynuacji działań związanych z opracowaniem architektury ludowej, t. 2 – budownictwo gospodarcze, gospodarki chłopskiej oraz transportu i komunikacji. Dotyczy to w pierwszym etapie opublikowania zestawów bibliograficznych wymienionych tematów.

Podczas drugiego dnia narady omawiano zmiany dotyczące projektu statutu. Do kierowania dalszymi pracami MKKK upoważniono Tymczasowy Sekretariat Generalny z siedzibą we Lwowie. Na Sekretarza Generalnego powołano jednogłośnie S. Pawluka. Wszelkie prace koordynacyjne będą podejmowane przez Tymczasowy Sekretariat Generalny poszerzony o przedstawicieli wszystkich Sekcji Krajowych.

W pierwszym etapie winny być powołane kierownicze organy Sekcji Krajowych, przedyskutowany i podpisany projekt statutu, ustalone możliwości wydania naukowych syntez już przygotowanych do druku. W celu omawiania planu działalności Komisji jak też realizacji podjętych zadań winno się przeprowadzić doroczne spotkania Prezydium MKKK oraz członków międzynarodowych zespołów autorskich.

Konferencja we Lwowie była bardzo celowa i owocna, a ponadto znakomicie zorganizowana. Uaktywniła ona kraje członkowskie MKKK do ponownego podjęcia działalności naukowej na obszarze karpackim, aby włożony już wysiłek nie został zmarnowany. W związku z coraz szybciej zachodzącymi na tym obszarze zmianami kulturowymi wydaje się to nakazem chwili.

Danuta Tylkowa

Krystyna Hermanowicz-Nowak

FRANCUSKIE BADANIA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Mission du Patrimoine ethnologique została zorganizowana w 1980 r. z inicjatywy grupy badawczej pracującej pod kierunkiem Redjema Benzaïd. Jej cele sformułowano w wyniku szerokiej dyskusji, w której znaczący udział miał Isac Chiva, wieloletni współpracownik i następca C. Lévi-Straussa w Laboratoire d'Antropologie w Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales. Stwierdzono, że różnicowanie kulturowe kraju zaciera się wobec

postępującej urbanizacji i unifikacji sposobów zachowań i uznano, że w tej sytuacji trzeba wzmocnić badania tych procesów, ażeby zrozumieć ewolucję społeczną (*La Mission* 1993). Głównym przedmiotem badań stało się dziedzictwo etnologiczne obejmujące swoiste sposoby egzystencji materialnej i organizacji społecznej grup, które ją tworzą, ich wiedzę, wyobrażenia o świecie i te elementy, które przyczyniają się do identyfikacji każdej grupy społecznej oraz wyróżniają ją od innych (Chiva 1990).

W celu realizacji tych zamierzeń powołano specjalną komórkę naukową przy Ministerstwie Kultury (Ministère de la Culture et de la Francophonie) posiadającą własny zarząd (obecnie jej dyrektorem jest Gérard Ermisse) i własną Radę (Conseil du Patrimoine ethnologique), która pomocna jest przy wytyczaniu ogólnej polityki i konkretnych działań Misji.

W pracach Rady bierze udział trzydzieści osób – pracowników naukowych, działaczy kultury oraz przedstawicieli Ministerstwa. Wyłoniona z Rady stała komisja precyzuje tematy oraz opiniuje zgłaszane projekty badań, które prowadzi we współpracy z Misją szereg instytucji badawczych.

Misja posiada w Paryżu zespół stałych pracowników (dwadzieścia osób), który organizuje pracę poszczególnych dziedzin działalności, dziewięciu doradców etnologicznych i trzech etnologów regionalnych, zatrudnionych w wydziałach kultury dwunastu spośród dwudziestu dwóch departamentów.

Działalność Misji polega na prowadzeniu i inicjowaniu badań, kształceniu specjalistów, wydawaniu publikacji, produkcji audiowizualnej oraz organizowaniu dokumentacji i upowszechnianiu informacji na temat dziedzictwa etnologicznego. Założone cele realizuje we współpracy z różnymi placówkami naukowymi i autorytetami regionalnymi.

Każdego roku Rada wytycza jeden do dwóch tematów mało zbadanych oraz określa program badań „inicjujących” związany na ogół z aktualnymi potrzebami praktycznymi i poznawczymi.

Od 1981 do 1993 r. Misja zainicjowała szesnaście programów badawczych oraz trzy wieloletnie programy inicjujące, obejmujące bądź poszukiwania regionalne, bądź ogólnokrajowe, a w kilku przypadkach również europejskie badania porównawcze.

Tematyka badań realizowanych do 1993 r. obejmowała: Rodzinę i pokrewieństwo (1981–1982, 1984, 1988), ludową wiedzę przyrodniczą (1981–1982, 1984), etnologię środowiska miejskiego (1981–1982, 1984), przynależność regionalną i identyfikację kulturową (1983), współczesne praktyki rytualne we Francji (1985), społeczeństwo wieloetniczne Francji (1985–1986), spożycie rodzinne: wzory, praktyki i wyobrażenia (1987), ginące umiejętności i techniki (1987–1988), bogactwo kulturowe kraju (1988), zmiany pejzażu (pejzaże kulturowe – 1989; wyobrażenia i konflikty związane z wykorzystywaniem przestrzeni – 1990; pejzaże zindustrializowane i zurbanizowane – 1991), umiejętności i techniki (1989–1990); identyfikację, praktyki i politykę kulturalną (1990, 1991), granice kulturowe (1991–1992), pisma popularne (1993), strój i estetykę ciała (1993).

Programy „inicjujące” obejmowały: etnologię techniki, zapożyczenia i innowacje techniczne (1992), więzi społeczne na peryferiach miast (1992–1993), problemy muzealnictwa etnologicznego (1992–1993).

Poszczególnymi grupami tematycznymi kieruje trzech pracowników Mjsji: Denis Chevallier (programy badań wiedzy i techniki, oraz badania środowiska wiejskiego), François Robatel (badania problematyki związanej z morzem), Claude Rouot (programy badań więzi społecznych na peryferiach miast i współpraca zagraniczna).

Wyniki prac badawczych publikowane są w powstałym w 1983 r. czasopiśmie „Terrain, carnet du patrimoine ethnologique”, wydawanym pod redakcją Christine Langois. Wychodzi ono dwa razy do roku, przy czym poszczególne zeszyty profilowane są tematycznie: nr 1 – poświęcony jest wiedzy przyrodniczej; nr 2 – antropologii przemysłu; nr 3 – etnologii miejskiej; nr 4 – rodzinie i pokrewieństwu; nr 5 – identyfikacji kulturowej i regionalizacji; nr 6 – człowiekowi wobec środowiska naturalnego; nr 7 – podejmuje zagadnienie społeczności obcych we Francji; nr 8 – poświęcony jest stosunkowi człowieka do zwierząt; nr 11 – ma charakter mieszany; nr 12 – przedstawia szeroko pojęte problemy konsumpcji rodzinnej; nr 13 – poświęcony jest napojom; nr 14 – współczesnym i dawnym wierzeniom w zjawiska nadprzyrodzone; nr 15 – publikatorom; nr 16 – różnorodnym umiejętnościom; nr 17 – europejskiej strukturze narodowej; nr 18 – wiedzy i stosunkowi do ciała ludzkiego; nr 19 – ognioi i jego znaczeniu w kulturze; nr 20 – „jubileuszowy” – zagadnieniom śmierci; nr 21 – problemom władzy i stosunków patronackich.

Obok podstawowego tematu w każdym Zeszycie (którego objętość dochodzi do 178 stron) w dziale „Repères” prezentowane są aktualnie prowadzone prace, które nie mieszczą się w profilu wiodącym. Ponadto czasopismo prowadzi dział informacji o bieżącym życiu naukowym, konferencjach, wystawach, publikacjach czy realizacjach filmowych i video.

Wraz z upływem lat powiększała się objętość czasopisma, począwszy zaś od nr 10 pojawiły się w nim „nadprogramowo” rozważania czysto teoretyczne i metodologiczne oraz artykuły mówiące o kulturze innych krajów europejskich.

Charakterystyczna cecha wydawnictwa to dobór tematyki ciekawej z punktu widzenia teoretycznego i równocześnie wykorzystującej wyniki aktualnych badań terenowych. Tym samym czasopismo jest wierne swemu tytułowi – „Terrain”. W tym miejscu podkreślić należy, że nie prezentuje ono bynajmniej „sprawozdań z badań”, lecz ciekawe próby zrozumienia i wyjaśnienia opisywanych zjawisk poparte bogatą literaturą etnologiczną, informuje na bieżąco o wszystkich aspektach kulturowych współczesnego życia. Konkretnie informacje wzbogacone są zawsze interesującą ikonografią, starymi rycinami czy reprodukcjami z dawnych publikacji oraz doskonałymi pod względem technicznym fotografiami. Obok „klasycznych” monografii społeczności lokalnych czy równie „klasycznych” tematów etnolo-

gicznych, takich jak: rodzina, wierzenia czy technologia dużą uwagę badacze poświęcają problemom wiedzy tradycyjnej, mentalności, stosunkowi człowieka do otaczającego go świata. Rozważania teoretyczne i metodologiczne nie stanowią tu celu samego w sobie.

Za przewodnik po bogatej treści czasopisma służyć może wydany w końcu 1993 r. nie numerowany zeszyt (Tables) zawierający indeks alfabetyczny autorów, indeks tematyczny artykułów, indeks alfabetyczny autorów sprawozdań z badań oraz spis treści kolejnych numerów.

Oprócz czasopisma „Terrain” Misja publikuje serie prac autorskich lub prac zbiorowych pod tytułem „Etnologia Francji”. Poszczególne tomy pokazują wyniki studiów terenowych czy problemy aktualne naukowo i mogące zainteresować szerszego odbiorcę. Do 1992 r. opublikowano 14 tomów¹. W tej serii w dziale „Regards sur l'Europe” prezentowane są europejskie studia porównawcze, zaś w dziale „Cahiers” (7 tomów) materiały z sesji naukowych, będących ważną dziedziną działalności naukowej Misji².

Poza seriami Misja wydała kilka kolejnych informatorów o badaczach i instytucjach etnograficznych we Francji³.

Doceniając znaczenie dokumentacji audiowizualnej w pracy etnologa oraz w dziedzinie utrwalenia dziedzictwa kulturowego Misja prowadzi pod kierunkiem Alain Morela dział audiowizualny, który finansuje oraz rozpowszechnia filmy dokumentacyjne o charakterze etnologicznym oraz interesuje się kształceniem etnologów w tej dziedzinie. Organizuje i bierze udział

¹ Sabine Chalon-Demersa, *Le triangle du XIVe. De nouveaux habitants dans un vieux quartier de Paris*, 1984; Geneviève Delbus, Pierre Jorion, *La transmission des savoirs*, 1984; Christiane Amiel, *Les fruits de la vigne. Représentation de l'environnement naturel en Languedoc*, 1985; Bertrand Hell, *Entre chien et loup. Fait et dits de chasse dans la France de l'Est*, 1985; Evelyn Desbois, Yves Yeanneau, Bruno Mattéi, *La foi des charbonniers. Les mineurs dans la Bataille du charbon 1945-1947*, 1986; Pierre Lieutaghi, *L'herbe qui renouvelle. Un aspect de la médecine traditionnelle en Haute Provence*, 1986; *Ethnologie en miroir. La France et les pays de langue allemande*, Isac Chiva, Utz Jeggle [red.], (*Regards sur l'Europe*), 1987; Noëlie Vialles, *Le sang et la chair. Les abbatoires de pays de l'Adour*, 1987; Beatrix Le Wita, *Ni vue ni connue. Approche ethnographique de la culture bourgeoise*, 1988; Bernadette Lizet, *La Bête noire*, 1989; Tom Jolas, Marie France Pingaud, Ivonne Verdier, Françoise Zhabend, *Une campagne Voisine*, 1990; *Le ferment divine*, Dominique Fournier, Salvatore D'Onofrio [red.], (*Regards sur l'Europe*), 1991; Patric Williams, *Nous, On n'en parle pas, les vivants et les morts chez les Manouches*, 1993.

² W serii „Cahiers” wydano: *Société industrielles et urbaines contemporaine*, Wstęp G. Althabe, 1985; *Les savoirs naturaliste populaires*, Wstęp J. Barrau, 1985; *Habitat et espace dans le monde rural*, Wstęp I. Chiva, 1988; *Cultures du travail*, Wstęp A. Morel, 1989; *Patrimoines en folie*, red. H.P. Jeudy, 1990; *Savoir faire et pouvoir transmettre. Transmission et apprentissage des savoir-faire et des techniques*, D. Chevallier, [red.], 1991; *Vers une ethnologie du présent*, G. Athabe, D. Fabre, G. Lenclud, [red.], 1992. Wszystkie prace Misji opublikowano w Editions de la Maison de Sciences de l'Homme w Paryżu.

³ W 1984-1985 i 1990 wydano *Répertoire de l'ethnologie de la France*. Z okazji międzynarodowej konferencji w 1993 r. wydano informator o pracach Misji.

w konkursach. We współpracy z Misją wyprodukowano ponad sto filmów etnologicznych⁴.

Ponieważ tylko kilka uniwersytetów oraz placówek Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales kształci etnologów w dziedzinie etnologii francuskiej czy europejskiej, Misja organizuje konferencje, seminaria oraz staże specjalistyczne w różnego typu instytucjach zajmujących się naukowo bądź praktycznie ochroną etnologicznego dziedzictwa kulturowego. W tej dziedzinie współpracuje z zagranicznymi instytucjami etnologicznymi organizując badania i seminaria (odnośnie Europy wschodniej najżywsze kontakty ma z etnologią rumuńską i bułgarską). W grudniu 1993 r. Misja zorganizowała w Tours międzynarodową konferencję kontynuującą tematykę zapoczątkowaną na zorganizowanej w poprzednim roku konferencji w Creusot⁵. Celem konferencji grudniowej zatytułowanej: „Ethnologie et patrimoine en Europe. Identités et appartenance, du local au supranational” było zastanowienie się nad procesami kulturowymi występującymi współcześnie w Europie, nad rolą dziedzictwa kulturowego, kształtowania poczucia identyfikacji narodowej i regionalnej, obcości i swojskości, roli przybyszy w nowym środowisku kulturowym, rodzenia się ksenofobii oraz wybujałych nacjonalizmów. W programie kolokwium przewidziano szereg referatów⁶, przygotowanych przez organizatorów z udziałem przede wszystkim etnologów z Europy Zachodniej⁷ oraz trzy posiedzenia okrągłego stołu uwzględniające szerszy udział przedstawicieli krajów postsocjalistycznych⁸. Ogółem kolokwium zgromadziło ponad dwustu badaczy z różnych krajów Europy.

LITERATURA

Burszta W.

- 1993 *O nacjonalizmach, regionalizmie i etnicznej świadomości. Creusot, 30 czerwca – 3 lipca 1992*, [w:] „Sprawy Narodowe” – Seria Nowa, t. 2: 1993, z. 1 (2), s. 295–299.

⁴ Alain Morel przygotował m.in. retrospektywny przegląd filmów o mieście („Memoire de la ville, carte blanche a la Mission du Patrimoine Ethnologique”), który był prezentowany na VII Międzynarodowym Przeglądzie Filmów Etnograficznych i Sociologicznych „Cinema du Reel” w 1985 r. w Paryżu.

⁵ Zob. jej omówienie: Burszta (1993).

⁶ Wśród referentów spotkać można było między innymi takie osobistości jak: Gérard Althabe, Isac Chiva, Christian Bromberger, Daniel Fabre (Francja), Pierre Centlivres (Szwajcaria), Martin Roth (Niemcy), Dolores Comas d'Argemir (Hiszpania) czy Gulio Angioni (Włochy).

⁷ Referaty te zaprezentowano w czterech grupach tematycznych: Identité et patrimoine, La production sociale de l'étranger, Nationalismes et lien national, Vers une ethnologie de l'Europe.

⁸ Zamieszkały we Francji Krzysztof Pomian wygłosił referat pt.: „Narodowość i dziedzictwo”, Wojciech Burszta był uczestnikiem okrągłego stołu pt.: „Nacjonalizmy i więź narodowa”. Ponadto w kolokwium wziął udział Marcin Piotrowski z Katedry Etnologii UŁ.

Chiva I.

- 1990 *La Patrimoine Ethnologique: l'exemple de la France*, [w:] *Encyclopaedia Universalis*, Paris, Symposium, s. 229–241.

La Mission

- 1993 *La Mission du Patrimoine Ethnologique*, Wstęp Gérard Ermisse, Paris, Ministère de la Culture et de la Francophonie.

Tables

- 1993 *Tables 1983–1993*, „Terrain”, Christine Langlois [red.], Mission du Patrimoine Ethnologique.

Bronisława Kopczyńska-Jaworska

III MIĘDZYNARODOWA SESJA
„DUCHOWOŚĆ NARODÓW EUROPY ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ.
EROS I THANATOS”,
CZ. II, LUBLIN, 19–22 KWIETNIA 1994 R.

Kolejna sesja zorganizowana przez Fundację „Muzyka Kresów” raz jeszcze stała się okazją do spotkania przedstawicieli różnych dziedzin humanistyki i – jakże potrzebnej – interdyscyplinarnej dyskusji¹. Badacze dyskutowali nie tylko o istocie życia, miłości i śmierci, widzianych przez pryzmat poszczególnych dyscyplin, związkach między nimi i sposobach, w jakich przejawiają się one w kulturze, w konkretnych zachowaniach czy ideach. Poszczególne wystąpienia inspirowały także do rozważań wykraczających poza główny temat konferencji.

Wiele pytań wywołał m.in. inauguracyjny spotkanie tekst Jerzego Prokopiuka z Warszawy poświęcony koncepcji miłości w antropozofii R. Steinera (1861–1925). W koncepcji tej znaczące miejsce zajmuje np. problem udziału człowieka w procesie zbawienia i jego transformacji na różnych poziomach rozwoju życia duchowego. Miłość pojmowana jest tu jako relacja między uczuciem a sferą woli – wolności w wymiarze negatywnym lub pozytywnym. Można więc mówić o swoistej syntezie dwóch rajszych drzew: poznania dobra i zła oraz drzewa życia. Antropozoficzna koncepcja miłości to nie tylko światopogląd. Obejmuje ona także system medytacji i różnorodnych ćwiczeń mających na celu kształtowanie pozytywnych cech charakteru człowieka, poznania imaginatywnego i określonego sposobu postrzegania świata. Zasady antropozoficznej koncepcji miłości od wielu lat realizowane są w praktyce, przede wszystkim w krajach Europy Zachodniej, m.in. w wybranych instytucjach pedagogicznych, medycznych, w rolnictwie, bankowości i in. Stopniowo upowszechniane są one również w Polsce, a także w innych krajach leżących w środkowo-wschodniej części kontynentu. Szkoda, że zagadnieniu transplantacji tego alternatywnego modelu kultury i jego

¹ Informacja o I części Spotkań z cyklu „Eros i Thanatos” zamieszczona została w „Etnografii Polskiej”, t. 37:1993, z. 2, s. 145–152.

praktycznej realizacji u nas i w krajach za naszą wschodnią granicą poświęcony został zaledwie niewielki margines wspomnianego wykładu.

Wybranych problemów teoretycznych dotyczył referat Natałki Biłocerkiwec z Kijowa, zatytułowany „Miłość do śmierci. Problem «nekrofilii» we współczesnej literaturze europejskiej”. Autorka dokonała analizy kilku utworów czołowych reprezentantów egzystencjalizmu: A. Camus i P. Sartra a także innych pisarzy zachodnioeuropejskich, m.in. U. Eco. Ukazała również podstawowe środki, za pomocą których twórcy ci wypowiadali się w swych dziełach o problemach śmierci, zagłady, samobójstwa, zniszczenia, sensu życia itp.

Dopełnieniem tego wystąpienia był referat Ludmyły Taran z Kijowa pt. „«Prawa biosu jednakie dla wszystkich...». Problem życia i śmierci we współczesnej liryce ukraińskiej”. Obydwie autorki podkreśliły, że w literaturze ukraińskiej nurt egzystencjalny rozwija się dopiero od przełomu lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XX w. Wcześniej – ze względów politycznych – uniemożliwiano pisarzom poruszanie m.in. problemu sensu życia lub dramatu jednostki. Jak stwierdziła L. Taran, twórcy musieli gloryfikować radosną przyszłość, zaś słowa: Bóg, dusza, śmierć jednostki, rozpacz, żal itp. były wykreślone z wielu słowników. Autorka przedstawiła przykłady utworów współczesnych pisarzy ukraińskich, wypowiadających się np. na temat sensu życia jednostki w świecie, relacji człowiek-Bóg, reinkarnacji lub śmierci w wymiarze ludzkim i kosmicznym.

W podobnej sytuacji jak na Ukrainie byli pisarze białoruscy. I tu poruszanie problemów egzystencjalnych należy do nowych zjawisk literackich. Coraz częściej dąży się także do ukazania duchowego pierwiastka narodu i określenia jego zasadniczych cech. Jak podkreślił Jurij Załoska z Mińska, przez dziesięciolecia w utworach pisarzy białoruskich dominowała tematyka wojenna, partyzancka. Pisano o wojnie „tutejszej”, będącej częścią wojny ojczyźnianej, umieraniu i odradzaniu się zbiorowego bohatera, którym był najczęściej prosty lud. Zdaniem J. Załoski, nie miały wpływu na charakter twórczości i podejmowaną tematykę miały dzieje narodu białoruskiego, naznaczone wojnami, dużymi stratami ludzkimi, walką o przeżycie i przetrwanie. Tytuł wystąpienia: „Ontologia Thanatosa jako epifenomen kultury”.

O współlistnieniu życia i śmierci, ich nieustannym przenikaniu się, mówiła Sofia Majdańska z Kijowa, odwołując się do przykładów ze współczesnej literatury ukraińskiej oraz wierzeń, obrzędów i folkloru ustnego. Wystąpienie zatytułowane było: „Miłość i śmierć w poetyce lamentów ukraińskich”. Ukazała ona także, jak ważne miejsce zajmowała w ludowej wizji świata i jej obrzędowej realizacji koncepcja jedności człowieka i przyrody, jak bliskie są sobie: smutek i radość, śmiech i łzy.

Znakomitym przykładem współwystępowania tych uczuć i zachowań jest obrzęd pożegnania Zapustowego Dziada (Maslenicznego Dieda) i Baby, żywy do dziś w ok. 30 wioskach położonych na północno-wschodnim krań-

cu Białorusi (witebszczyzna). W lutym 1990 r. obrzęd ten został utrwalony na kasecie wideo. Film nakręcono we wsi Maskaleniaty, a zaprezentowała go zebrany Halina Tawłaj z Mińska. Mówiąc o „źródłach Erosa i Thanatosa w europejskim Karnawale znalezionych w białoruskich zapustach (maslenicy)” ukazała ona tradycje zapustów, wskazując m.in. na podobieństwo wielu zachowań do karnawałowego „świata na opak”, o którym tak inspirująco pisał M. Bachtin. Przedstawiła też bogactwo zachowań symbolicznych, podkreślając zarazem magiczne znaczenie obrzędu. Zasadnicze miejsce zajmują tu wierzenia, zgodnie z którymi umierający i żegnany przez społeczność Dziad zapładnia ziemię, przekazuje jej życie. Płodność, życie, seksualność graniczą więc w obrzędzie ze śmiercią, przechodzą w siebie, żadne z nich nie ma też wymiaru ostatecznego.

Przenikaniu się pierwiastów życia i śmierci, wojny i miłości poświęcony był referat Gintarasa Beresneviciusa z Kowna („Eros i Thanatos w kontekście wojny w kulturze bałtosłowiańskiej”). Punktem wyjścia do rozważań o naturze wojny, jej genezie i funkcjach stał się motyw znanego mitu o walce między Perkunasem i Welnesem (ich słowiańskimi odpowiednikami są: Perun i Weles-Wolos). Beresnevicius zwrócił m.in. uwagę, iż przyczyną konfliktu zbrojnego w mitach jest często miłość do kobiety. Miłość i śmierć, wojna i płodność, regeneracja życia, są więc ze sobą nierozzerwalnie związane. Autor referatu przypomniał znaną koncepcję R. Caillois, zgodnie z którą wojna nosi cechy święta, pełni takie same funkcje, ma też charakter sakralny. Zwrócił jednak uwagę, że we współczesnych czasach jest ona tylko „erzatzem sacrum”, często natomiast – zwłaszcza w przypadku konfliktów o podłożu nacjonalistycznym – podejmuje się wysiłki, by nadać jej charakter sakralny. Beresnevicius zwrócił uwagę na integracyjną funkcję wojny i niektórych zwyczajów. Należą do nich np. wspólne uczty po bitwie i picie alkoholu. Opisom tych zachowań poświęcono wiele miejsca w literaturze. Są one także powszechną praktyką żołnierską. Zdaniem Beresneviciusa, wyprawy wojenne z udziałem Polaków i Litwinów były jedną z zasadniczych przyczyn polonizacji szlachty litewskiej.

W wielu wystąpieniach przewijał się wątek poszukiwania korzeni kultury własnego narodu, ciągłości tradycji, etnogenezy. Audra Purlyte z Wilna w referacie „Miłość i śmierć w litewskiej percepcji świata” wskazała m.in. na pewne elementy wierzeń bałtyjskich obecne w litewskiej kulturze ludowej, w pieśniach, bajkach, wierzeniach i obrzędach. Mówiąc o relacji Eros–Thanatos A. Purlyte posłużyła się przykładami obrzędów rodzinnych (zwłaszcza obrzędu pogrzebowego) i dorocznych, przedstawiając interpretację charakterystycznych zachowań. Odtworzyła zarazem podstawowe cechy struktury ludowego myślenia. Zinterpretowała np. zwyczaj umieszczania chleba i piwa przy zmarłym jako wytworów człowieka, reprezentujących jednocześnie element ognia i wody, dawanie monety zmarłemu jako znak kultury, czy też obecność jajka w jego rękach jako symbol świata, początku itp. Tego typu wyjaśnienia można odnieść do zachowań występujących

w wielu innych kulturach. Są one rodzajem archetypów. A. Purlyte wskazała także na funkcje ochronne określonych czynności obrzędowych, takich jak: opasywanie zmarłego, zawiązywanie mu ręcznika na szyi, kropienie wodą, obmywanie, ugaszczanie ludzi, bóstw i dusz przodków, niszczenie rzeczy należących do zmarłego, opłakiwanie go, wychwalanie, wspomnianie i in. Przedstawione przez nią przykłady raz jeszcze ukazały jak nieostra jest granica między życiem i śmiercią. Istnieje też niemal fizyczny związek między „tym” i „tamnym” światem. Autorka referatu zwróciła nadto uwagę na to, iż człowiek, podejmując w pewnym okresie walkę z przyrodą, zniszczył istniejące pierwotnie więzi, zatracił poczucie jedności, harmonii, zgodnych pulsacji, prowadząc tym samym do wielu sytuacji kryzysowych.

Wystąpienie A. Purlyte wywołało ożywioną dyskusję m.in. na temat różnic i podobieństw wielu wierzeń i zachowań występujących w kulturze dawnych Bałtów i Litwinów oraz ich sąsiadów, a także w odległych czasowo i przestrzennie kulturach, np. Czukczów i Ariów. Na marginesie dyskusji J. Załoska dodał, że współcześni badacze białoruscy mają dziś wiele trudności z opisem tradycyjnych obrzędów pogrzebowych. Ludność wiejska bowiem niechętnie rozmawia o śmierci, zaliczanej do sfery sacrum.

Jurij Szyłow z Kijowa przedstawił m.in. interpretację zdobień ceramiki znalezionej w kurhanach aryjskich, znajdujących się na terenie dzisiejszej Ukrainy, wskazując na daleko idące podobieństwa w wierzeniach ukraińskich i aryjskich. Uzupełnieniem wystąpienia zatytułowanego „Eros i Thanatos w kurhanach aryjskiej praojczyzny” był film wideo ukazujący przebieg niektórych prac archeologicznych i prezentujący część odnalezionych zabytków. Zdaniem J. Szyłowa, większość wzorów symbolizuje ideę płodności, życia i śmierci. Interpretując znaczenie poszczególnych symboli Szyłow odwoływał się m.in. do znanych mitów aryjskich, zwłaszcza do mitu o walce Indry z wężem/smokiem Wrytrą, który w swych 99 zwojach zamknął wody zagrażając życiu Ziemi i ludzi. Innym mitem wspomnianym przez Szyłowa była opowieść o pra-zarodkach życia, które spadły na ziemię z przewróconej do góry dnem niebieskiej dzieży.

Na daleko idące zbieżności między kulturą Ariów a ludową kulturą ukraińską, obrzędami, wierzeniami, folklorem ustnym, symboliką i in. wskazał także Ołeksandr Szokało z Kijowa. Obydwaj badacze podkreślili znaczenie badań nad etnogenezą, korzeniami ukraińskiego etnosu, tradycji kulturalnej itp. dla kształtowania się współczesnej świadomości narodowej Ukraińców. Dotarcie do tych korzeni jest – ich zdaniem – możliwe m.in. przez poszukiwanie i rozszyfrowywanie archetypów występujących w sferze mitów i wierzeń religijnych.

Ustosunkowując się do tych wystąpień Roman Kiś ze Lwowa przestrzegł przed zbyt pochopnym i nierzadko nie mającym podstaw metodologicznych operowaniem materiałem porównawczym. Dodał też, że zewnętrzne podobieństwo pewnych faktów kulturowych nie wystarczy, by wnioskować o etnogenezie. Ważne jest bowiem przede wszystkim funkcjonowanie tych

faktów w określonym kontekście, ich lokalna interpretacja, język etnosu, w którego kulturze są one obecne i inne czynniki pozwalające zrozumieć dane zjawisko.

Sam R. Kiś, w referacie pt. „Thanatos: paradygmat mitologiczny w folklorze ukraińskim” – wychodząc od teorii obrzędów przejścia sformułowanej przez E. Leacha i V. Turnera – przedstawił analizę ukraińskich obrzędów pogrzebowych i wybranych utworów poetyckich. Analizując poszczególne zachowania opozycji binarnych i środki symbolizujące przekraczanie granicy między życiem i śmiercią. Mówiąc o motywach eschatologicznych w poezji określił je natomiast jako mikrorytuały, nie zaś opisy = obrazy śmierci. Podkreślił przy tym rolę T. Szewczenki i jego pełnej symboliki poezji, nawiązującej często m.in. do ludowych koncepcji ziarna jako symbolu początku życia, płodności, w kształtowaniu się świadomości narodowej Ukraińców.

Niektóre wystąpienia świadczyły o narodzinach nowych kierunków badań w poszczególnych krajach. Należą do nich np. – prowadzone obecnie z dużym rozmachem – badania nad historią muzyki organowej na Białorusi. W pracach tych uczestniczy m.in. Uładzimir Nieudach z Mińska. W swoim wystąpieniu „Problemy życia doczesnego i wieczności w historii muzyki na Białorusi” zwrócił on m.in. uwagę na konieczność opracowania nowej historii muzyki białoruskiej, bardziej obiektywnej niż dotychczasowa i popartej rzetelnymi badaniami naukowymi. Przedstawił też zasadnicze cele swoich prac nad „kulturą organową”². Zadaniem badaczy jest przede wszystkim odtworzenie dziejów muzyki organowej (zapisu poszczególnych kompozycji, działalności istniejących szkół, twórców i organistów, nie tylko związanych z kościołami lecz także wykonujących muzykę o charakterze świeckim) oraz – historii budowy i wykorzystania samych instrumentów. Mimo celowych zniszczeń budynków kościelnych i ich wyposażenia, w tym także organów, zachowało się jeszcze na Białorusi ok. 100 instrumentów tego typu. Istnieją także bezcenne materiały archiwalne, pozwalające na prowadzenie badań. W dużo lepszej sytuacji znajduje się przy tym Kościół rzymskokatolicki. Dokumentacja dotycząca kościołów unickich, w których również muzyka organowa stanowiła integralny element nabożeństw, została bowiem – jak się wydaje – zniszczona bezpowrotnie, podobnie jak same zabytki sakralne. Symptomatyczne jest to, że sam U. Nieudach studiował organistykę i muzykologię w Niemczech. Na Białorusi nie kształcono bowiem do niedawna organistów. Dodam tu, że podczas pobytów na Białorusi wielokrotnie stykałam się z problemem braku muzyków, którzy byliby przygotowani do wykonywania utworów religijnych i mogli podjąć pracę w nowo otwartych kościołach.

Od niedawna prowadzone są na Białorusi badania nad kulturą polskiej szlachty i magnaterii. (Przez całe dziesięciolecie nie podejmowano ich

² Termin ten używany był przez U. Nieudacha, można jednak zastanowić się nad jego prawidłowością.

z powodów polityczno-ideologicznych). W tym nurcie mieszczą się m.in. badania Wiaczesława Areszki z Mińska, który poświęcił swe wystąpienie, zatytułowane „Późnobarokowa miłość idealna. Opinia kobieca”, Urszuli Franciszce z Wiśniowieckich Radziwiłłowej (1705–1753). Zasłynęła ona głównie jako żona M.K. Radziwiłła-„Rybeńki” i matka „Panie Kochanku”. Mało znana natomiast jest jej twórczość literacka, na którą składa się 16 sztuk scenicznych (13 własnego autorstwa i 3 tłumaczenia z francuskiego), wiele wierszy lirycznych, moralitetów, zagadek przeznaczonych m.in. do zabawiania publiczności teatralnej, i in. Rękopisy dzieł U.F. Radziwiłłowej zachowały się na szczęście w archiwach. Pisarka ta, wraz z Elżbietą Drużbacką, była jedną z nielicznych kobiet tworzących w epoce baroku, zdominowanej przez mężczyzn, zarówno jako autorów, jak i bohaterów literackich. Utwory U.F. Radziwiłłowej ukazują m.in. różne oblicza miłości i postacie kobiet, będących najczęściej w opozycji wobec świata mężczyzn i z trudem znajdujących z nimi wspólny język. Jak podkreślił W. Areszka, autorka operowała znacznym bogactwem środków, oscylując między kościelną literaturą moralną, a alegoriami erotycznymi i obsceniczną literaturą karnawałową. W przeciwieństwie do niej np. Drużbacka pozostawała wyłącznie w kręgach literatury kościelno-moralizującej.

Wspomnę jeszcze o interesujących wystąpieniach muzykologów. Jednym z nich był Ihor Macijewski z St. Petersburga, który mówił o „Spotkaniu miłości i śmierci w symbolach ikonicznych i emblematycznych kultury tradycyjnej oraz konfrontacji muzyki i sztuki przestrzennej”. Macijewski zwrócił uwagę na daleko idące podobieństwa między muzyką instrumentalną, sztuką i architekturą, występujące m.in. na terenie Białorusi i Rusi Czerwonej. Aczkolwiek każda z tych dziedzin posługuje się odmiennymi, właściwymi tylko dla niej środkami wyrazu, to jednak wszystkie mają do czynienia z podobnym materiałem (zwłaszcza drewnem), wykorzystują też nierzadko podobne symbole, tematy i motywy (np. przemienności życia i śmierci, bezkresu lub istnienia granic). Inspirują się też wzajemnie.

Muzyce kompozytorów ukraińskich, jej funkcjom, związkom z różnymi dziedzinami kultury i źródłom inspiracji poświęcone było wystąpienie Wołodymyra Hrabowskiego z Drohobycza pt.: „Muzyka a duchowość. Szkice na tle wielkiego tematu”. W. Hrabowski zwrócił m.in. uwagę na związki muzyki z magią i grą, nawiązując do koncepcji J. Huizingi, a także na wielość środków, z których korzysta kompozytor budujący utwór, by wyrazić odpowiedni nastrój, podkreślić funkcje dzieła, opowiedzieć określoną fabułę lub „namalować” obraz, za pomocą dźwięków muzyki. Wystąpienie było ilustrowane przykładami kompozycji, różnorodnych w nastroju, tempie i dramaturgii.

W bardzo ciekawym wykładzie pt.: „Technika kompozytorska jako znak. O metamorfozach z drugiej strony lustra” Józef Kon z Pietrozawodska – w nienagannej polszczyźnie – przedstawił interpretację znaczenia jednego z utworów J. Kokkonena. Kompozycję tę można odczytać i zrozumieć

odwołując się do symboliki lustra. Chodzi tu przede wszystkim o zastosowanie zasady symetrii w utworze (np. różne typy kontrapunktów). J. Kon podał także przykłady wykorzystania motywu lustra i zasady symetrii przez malarzy, pisarzy, poetów i filozofów w różnym znaczeniu symbolicznym.

O związkach między życiem, miłością i śmiercią można mówić również na przykładzie losów jednostki, jej osobistych doświadczeń i przeżyć. W ten właśnie sposób przedstawiłam postać Jarosława Tyszyńskiego (1883–1930) eksponując dramatyczne i piękne zarazem wątki miłości i śmierci w jego życiu. Ten nieznany dziś nawet wielu historykom sztuki rzeźbiarz i malarz związany był z Mińskiem, Lwowem, Warszawą... Spod jego dłuta wyszła m.in. rzeźba przedstawiająca głowę T. Szewczenki, eksponowana dziś w Muzeum Ukraińskim we Lwowie. Wykonał on także sztukaterie zdobiące elewacje lwowskich kamienic. Według własnego projektu stworzył też dekorację znanej przed I wojną mińskiej kawiarni „Selekt”, w której zbierała się miejscowa bohema. W 1911 r. był także inicjatorem i organizatorem wystawy sztuk plastycznych w Mińsku, o której entuzjastycznie rozpisywała się prasa. W 1926 r. urządził Pawilon Targów Wschodnich we Lwowie. Jak wielu „kresowych” Polaków Tyszyński przyczynił się do tworzenia dziedzictwa kulturowego różnych narodów.

W wystąpieniu inauguracyjnym Spotkanie Monika Mamińska (prezes Fundacji „Muzyka Kresów”) stwierdziła m.in., że napięcie między Erosem i Thanatosem jest osnową każdej kultury. Eros i Thanatos, pozostając w opozycji, rzucają sobie wyzwanie, walczą ze sobą. Który z nich jest jednak silniejszy?

Można się zastanowić, czy istnieje jednoznaczna odpowiedź na to pytanie. Jak wiadomo, ludowe koncepcje natury, wizje świata, ukazują różnorodne sytuacje, w których silniejszy wydaje się Eros, w innych – Thanatos, przewaga ta nie jest jednak na tyle wyraźna, by zagrozić istnieniu któregoś z nich. Mogą one także pozostawać w okresowej równowadze. Przedstawiciele nauk humanistycznych są, jak mierniam, skłonni przyjąć taką ogólną prawidłowość. Nieco inaczej problem ten bywa natomiast postrzegany w naukach ścisłych, biologii, medycynie, czy też np. w teologii. Myślę, że byłoby dobrze, by w następnych Spotkaniach z cyklu „Eros i Thanatos” wzięli udział nie tylko humaniści lecz także przedstawiciele innych dyscyplin. Dałoby to szansę na jeszcze bardziej pogłębioną i wielokierunkową dyskusję.

Uczestnicy Konferencji wielokrotnie dziękowali organizatorom za możliwość spotkania w Lublinie. Jej znaczenie dla ożywionej dyskusji i wymiany doświadczeń było tym większe, że – jak się okazuje – obieg najnowszej literatury i wymiana informacji o efektach badań pomiędzy poszczególnymi ośrodkami są dalekie od doskonałości. Znamienne stało się też poszukiwanie tego, co wspólne w wielu kulturach i tego, co odmienne, choć – jak podkreślił Jan Bernad (dyrektor Ośrodka Badań Muzykologicznych i Kulturowych Europy Środkowo-Wschodniej) „w metodzie badawczej interesuje

nas [przede wszystkim] to czym się różnimy, bo to świadczy o naszej niepowtarzalności". Dodał on jednocześnie, że „odtworzenie wielokulturowego obrazu Europy” było jednym z głównych celów Spotkania³.

Jak już wspomniałam, udział w Konferencji stał się okazją do głębokiego zastanowienia się nad korzeniami różnych narodów i ich tradycji, związkami z kulturami sąsiadów, procesem kształtowania się świadomości etnicznej, poczucia wspólnoty. Znakiem czasu jest także podejmowanie nowych tematów, stopniowe uwalnianie nauki z więzów ideologii i polityki. Wielogodzinne merytoryczne dyskusje z udziałem specjalistów z różnych dziedzin, ożywiona reakcja na każde wystąpienie, stawianie wielu pytań badawczych wskazują na niekwestionowaną potrzebę organizacji takich spotkań w przyszłości. I choć może nie wszystkie wystąpienia odpowiadały ściśle tematyce Konferencji, to jednak zawsze inspirowały do dyskusji, pozwalały spojrzeć szerzej na wiele zjawisk kulturowych.

Wśród uczestników Spotkania przeważali naukowcy z Ukrainy (7 osób) i Białorusi (4), były też po dwie osoby z Litwy, Rosji i Polski. Tak niski udział Polaków jest niepokojący. Kilka zaproszonych wcześniej osób zapowiedziało wprowadzić swój przyjazd, ale z różnych powodów nie doszedł on do skutku. Moim zdaniem, znaczna to strata także dla uczestników Konferencji otwartych na nowe myśli, poszukujących oryginalnych metod badawczych, inspiracji, wyraźnie zainteresowanych m.in. efektami prac etnograficznych. Mam nadzieję, że w przyszłorocznym Spotkaniu z cyklu „Eros i Thanatos” polscy naukowcy (w tym także etnografowie) mocno zaakcentują swoją obecność.

Dziś coraz częściej inicjatorzy i organizatorzy naukowych i kulturalnych przedsięwzięć poszukują sponsorów, którzy sfinansowaliby realizację określonych zamierzeń. Lubelską Sesję sponsorowali: Fundusz Współpracy „Program Dialog Społeczny”, Fundacja Solidarności Polsko-Czesko-Słowackiej oraz Urząd Miejski w Lublinie. Sponsorzy mogą być pewni, że w tym przypadku wydane przez nich pieniądze nie zostały zmarnowane.

Iwona Kabzińska-Stawarz

³ Z wywiadu dla „Gazety Wyborczej”, 22 kwietnia 1994 r.